

**Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-019
назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
(734025, Тоҷикистон, ш. Душанбе,
хиёбони Рӯдакӣ, 17)**

ТАҚРИЗИ

**муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Шарипов Маҳмадкарим
Маҳмадсалимович дар мавзуи «Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии
тиҷоратӣ тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти
дарачаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 –
Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминалогия; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ (илмҳои
ҳуқуқшиносӣ) пешниҳод шудааст**

**Мутобиқати диссертатсия ба ихтисос ва самти илм, ки аз рӯйи он
диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсияи Шарипов
Маҳмадкарим Маҳмадсалимович дар мавзуи «Ҷавобгарии ҷиноятӣ
барои ришвадиҳии тижоратӣ тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии
Тоҷикистон» барои дарёфти дарачаи илмии номзади илмҳои
ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва
криминалогия; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ), ки аз
рӯйи он ба Шурои диссертационӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии
аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 январи
соли 2022, таҳти № 15/шд 62 ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя
дода шудааст, мутобиқ мебошад.**

**Маврид ба тазаккур аст, ки диссертатсияи тақризшаванда дар
доираи барномаи дурнамои корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи ҳуқуқи
ҷиноятӣ ва муқовимат ба коррупсияи факултети ҳуқуқшиносии
Донишгоҳи миллии Тоҷикистон – «Сиёсати ҳуқуқии ҷиноятии Ҷумҳурии
Тоҷикистон дар даврони муосири рушд (барои солҳои 2016-2020)» омода
гардидааст.**

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Баъди соҳибистиклол гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии давлат тағйироти муҳим ба амал омаданд, ки ин ба сиёсати ҳуқуқии ҷиноятии ҚТ бетаъсир намонд. Дар Конститутсияи ҚТ инсон, ҳуқуқ ва озодиҳои ӯ ҳамчун арзиши олий эътироф гардида, ба ҳимояи ҳамаҷонибаи ҳуқуқи ҷиноятӣ дар заминаи қонунгузори ҷиноятӣ таъмин карда шудаанд. Дар замони муосир қонунгузори ҷиноятӣ ба сифати яке аз воситаҳои муҳимми танзимсозандаи муносибатҳои ҷамъиятӣ баромад намуда, манфиатҳои шахс, ҷомеа ва давлатро аз таҷовузҳои ҷинояткорона ҳифз менамояд.

Аммо, мутаассифона дар ҷомеа падидаҳои ба мисли ришвадихӣ, ришваситонӣ ва дигар кирдорҳои ба ин монанд, ки манфиатҳои иқтисодии шаҳрвандон, ҷомеа ва давлатро поймол месозанд, ба миён меоянд ва монеи рушди бемайлони соҳаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ дар кишвар гардида, эътимоду боварии мардумро ба фаъолияти пурсамари мақомоти давлатӣ коста мегардонанд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии ҚТ таъкид намуданд, ки ришвадихӣ ва ришваситонӣ дар ҳар шакл ва дар ҳар зинаи мақомоти давлатӣ ё субъектҳои хусусӣ, ки сурат гирад, пеш аз ҳама нуфузу эътибори давлат ва хусусан мақомоти ҳифзи ҳуқуқро дар миёни халқ паст мекунад. Ҳамчунин, Пешвои миллат дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии ҚТ санаи 26 январи соли 2021 қайд намуданд, ки коррупсия зухуроти номатлуб ва барои ҷомеа хатарнок ба ҳисоб рафта, мубориза бар зидди он вазифаи асосии мақомоти давлатӣ, ниҳодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҳар як сокини кишвар мебошад. Бинобар ин, мубориза бар зидди ин ҷиноят бояд яке аз самтҳои асосии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқро ташкил диҳад.

Чунин падидаи иҷтимоӣ, ба монанди дорошавии тамаъҷӯёна аз ҳисоби истифодаи мавқеи хизмати худ ба ҷомеа ҳанӯз аз даврони қадим

маълум буд. Аммо ҷавобгарӣ дар ин самт танҳо барои додани тухфа ба намояндагони ҳокимияти давлатӣ муқаррар гардида буд. Вобаста ба ин, дар м. 279 КҶ ҚТ муқаррар гардидани ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ дар ҷомеа ба таври гуногун қабул карда шуд.

Қобили тазаккур аст, ки барои ришвадиҳии тиҷоратӣ ҳамчун ҷиноят аввалин маротиба дар Кодекси ҷиноятии ҚТ аз соли 1998 ҷавобгарии ҷиноятӣ пешбинӣ гардида аст. То ин замон дар қонунгузорию ҷиноятии ҚТ танҳо таркиби ҷинояти додану гирифтани пора ва миёнаравӣ дар порадиҳӣ муайян буд, ки ришвадиҳии тиҷоратӣ ба он айнӣят дода мешуд. Маҳз мафҳуми ришвадиҳии тиҷоратӣ мутобиқан дар заминаи мафҳуми додану гирифтани пора ба вуҷуд омадааст, ки ин дар хусуси айнӣяти таркибҳои мазкур низ шаҳодат медиҳад.

Вобаста ба андешаҳои дар боло зикргардида, таҳлили ҳамҷонибаи назариявии масъалаҳои танзими қонунгузорию ҷавобгарӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ, амалияи татбиқи меъёрҳои қонунгузорию ҷиноятӣ дар пайвастагӣ ба ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ, коркарди тавсияҳои илман асоснок ҷиҳати мукамалномаи қонунгузорию ҷиноятӣ дар замони имрӯза мубрам мебошанд. Мақсади таҳқиқоти мазкур низ пеш аз ҳама, барои муайян намудани фарқияти баҳогузорию чунин навоариҳо дар қонунгузорию ҷиноятӣ ҳам аз нигоҳи назариявӣ ва ҳам аз нигоҳи амалӣ ба шумор меравад.

Дар маҷмӯъ, ин омилҳо аз мубрамияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ шаҳодат медиҳанд.

Боби якуми диссертатсия – «Тавсифи умумии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ» аз ду зербоб иборат буда, дар доираи он масъалаҳо вобаста ба асос ва аҳамияти муқарраркунии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ дар қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон ва танзими ҳуқуқии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ дар қонунгузорию мамлакатҳои хориҷӣ мавриди таҳқиқоти илмӣ ва амалӣ қарор гирифтааст.

Боби дуоми диссертатсия – «Таҳлили ҳуқуқӣ-ҷиноятии ришвадиҳии тичоратӣ мутобиқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз панҷ зербоб иборат аст. Дар боби мазкур масоили объекти ришвадиҳии тичоратӣ, тарафи объективиришвадиҳии тичоратӣ, субъекти ришвадиҳии тичоратӣ, тарафи субъективиришвадиҳии тичоратӣ ва намудҳои бандубастшавандаи ришвадиҳии тичоратӣ ва шартҳои махсуси таъқиби ҷиноятӣ, инчунин озод намудан аз ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тичоратӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст.

Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва натиҷаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Диссертатсияи Шарипов М.М. аввалин таҳқиқоти маҷмӯӣ бо забони давлатӣ доир ба масъалаҳои назариявӣ, қонунгузорӣ ва амалии ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тичоратӣ тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар илми ҳуқуқи ҷиноятии ватанӣ мебошад.

Дар он асос ва моҳияти ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тичоратӣ дар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии қонунгузории ҷиноятии давлатҳои хориҷӣ оид ба ришвадиҳии тичоратӣ, объекти ришвадиҳии тичоратӣ, тарафи объективиришвадиҳии тичоратӣ, субъекти ришвадиҳии тичоратӣ, тарафи субъективиришвадиҳии тичоратӣ, намудҳои бандубастшавандаи ришвадиҳии тичоратӣ ва шартҳои махсуси таъқиби ҷиноятӣ ва озод намудан аз ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тичоратӣ мавриди баррасии амиқ қарор дода шудаанд, ки навгонии таҳқиқоти мазкурро дар илми ҳуқуқи ҷиноятии ватанӣ бозгӯӣ менамоянд.

Инчунин, натиҷаҳои таҳқиқот, ки дар шакли нуктаҳои илмие ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва хулосаҳои илмӣ манзур шудаанд, башорат аз навгонӣ ва сатҳи амиқи таҳқиқот медиҳанд, ки ҳамагӣ баҳри рушди илми ҳуқуқи ҷиноятии ватанӣ, таҷдиди қонунгузории соҳа ва бартароф намудани мушкилиҳои амалияи судӣ равона гардидаанд.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Таҳлили диссертатсия, ақидаҳо, нуктаҳои илмӣ, хулосаҳо, мафҳумҳои илмӣ, проблемаҳои қонунгузорӣ ва амалӣ, ки аз тарафи муаллиф пешкаш шудаанд, муайян намудани мавқеи мустақили хеш, асосноккунии нуктаҳои илмӣ ва хулосаҳо бо истифода аз доираи кофии маводи илмӣ ва таҷрибаи амалӣ аз он дарак медиҳад, ки таҳқиқоти мазкур мустақилона навишта шудааст. Мундариҷаи кори илмӣ аз он дарак медиҳад, ки муаллиф тавонистааст миқдори зиёди маводи илмиро дар мавзӯ таҳлил кунад, ки ин ҳадафи асосиашро ташкил медиҳад.

Аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Хулоса ва пешниҳодҳо оид ба диссертатсия бешубҳа арзиши илмӣ дошта, донишҳо ва ғояҳои мавҷударо дар илми ҳуқуқи ҷиноятӣ оид ба ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тичоратӣ тибқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври назаррас зиёд мегардонад. Натиҷаҳои бадастомадаи муаллиф метавонанд барои такмили китобҳои таълимӣ аз ҷанҳои «Ҳуқуқи ҷиноятӣ» ва «Ҷиноятҳои иқтисодӣ» истифода шаванд.

Инчунин, дастовардҳои илмии муаллифи диссертатсияро барои такмили қонунгузорию ҷиноятӣ ва амалияи судӣ истифода бурдан мумкин аст.

Дар Кодекси ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷой додани меъёр бо матни зайл: «Иҷроқунандаи ваколати идорақунӣ дар ташкилот шахсе эътироф мегардад, ки тибқи қонунгузорию ҚТ ва санадҳои меъёрии дохилии он ба қор қабул карда шудааст ва ба таври доимӣ, муваққатӣ ё тибқи ваколати махсус (ваколатнома) функцияҳои идорақуниро иҷро менамоянд», мушаххас намудани табиати ҳуқуқии ришвадиҳии тичоратӣ, муайян намудани мавқеи он дар қонунгузорию ҷиноятӣ ва дигар таклифу пешниҳоди муаллиф аз аҳамият амалӣ ҳолӣ набуда, боиси дастгирӣ мебошад.

Натиҷаҳо ва хулосаҳои илмии дар рафти таҳқиқоти диссертатсионӣ бадастомада нишон медиҳанд, ки онҳо воқеан камбудҳои дар ин самт дар илми ҳуқуқи ҷиноятӣ мавҷудбударо пур менамоянд.

Дар баробари ин, дар диссертатсия баъзе масъалаҳои баҳснок ба назар мерасанд, ки онҳоро қайд намудан лозим аст ва ба Шарипов М.М. дар шакли тавсияҳо барои таҳқиқотҳои ояндаи ӯ пешниҳод менамоем.

1. Аз матни рисолаи илмӣ бармеояд, ки муаллифи диссертатсия ба таърихи пайдоиши падидаи мазкур то қабули Кодекси ҷиноятии ҚТ соли 1998 тавачҷуҳи зиёд накарда, масъалаи мазкурро мавриди таҳлил қарор надодааст. Бинобар ин, беҳтар мебуд, ки новобаста аз он ки ришвадиҳии тижоратӣ соли 1998 ҳамчун ҷиноят дар ҚЧ ворид гардида бошад ҳам, зарур аст, ки таърихи пайдоиш ва инкишофи он дар марҳилаҳои муайян таърихӣ мавриди омӯзиш қарор дода шавад. Чунки бе омӯзиши таърихи пайдоиш ва инкишофи падидаҳои иҷтимоӣ дар ҷамъият, пешбинӣ кардани дурнамои онҳо ғайриимкон аст.

2. Пешниҳоди илмие, ки муаллиф дар саҳифаи 12 иброз мекунад, аз он иборат аст, ки ба андешаи рисола навис “сохтори диспозитсияи м. 279 ҚЧ ҚТ қоидаи умумии тарҳрезии сохтори моддаҳои дигари Қисми махсуси ҚЧ ҚТ-ро вайрон менамояд. Ҳамчун қоида, дар моддаҳои Қисми махсуси ҚЧ ҚТ аломатҳои муайянкунандаи танҳо як таркиби ҷиноят муқаррар шудааст, ки ин барои бандубасти дурусти ҷиноят мусоидат карда метавонад. Дар моддаи 279 Кодекси ҷиноятӣ бошад, дар як модда ду таркиби ҷиноят пешбинӣ гардидааст (қ. 1-2 м. 279 ҚЧ ҚТ додан ва қ. 3-4 м. 279 ҚЧ ҚТ гирифтани пул). Бо назардошти қоидаҳои техникаи қонунгузорӣ пешниҳод карда мешавад, ки ҷавобгарӣ барои ришвадиҳии тижоратӣ дар доираи моддаҳои алоҳидаи Қисми махсуси ҚЧ ҚТ мустаҳкам шаванд”. Аз ин рӯ, андешаи муаллифро шундан мехоҳем, ки бо кадом асосҳои муътамади дигар пешниҳоди худро асоснок мекунад. Чунки дар илми ҳуқуқи ҷиноятӣ мафҳуми “сарфаи меъёрҳо” мавҷуд аст ва дар асоси моҳияти ин мафҳум, сохтори моддаи 279 ҚЧ ба талабот ҷавобгу мебошад.

3. Бояд қайд кард, ки зербоби панчи боби дуи рисолаи илмӣ ба масъалаи озод намудан аз ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ришвадиҳии тиҷоратӣ бахшида шудааст. Бояд иброз дошт, ки дар масъалаи озод кардан аз ҷавобгарии ҷиноятӣ дар баробари дигар маҳакҳои муҳиме, ки қонунгузориҳои ҷиноятӣ пешбинӣ намудааст, нақши давраҳои содиршавии ҷиноят муҳим арзёбӣ мегардад. Аммо таҳлили рисолаи илмии муаллиф нишон дод, ки вобаста ба ин масъала, муаллиф таваҷҷуҳ ҳамаҷониба накарда, андешаҳои илмӣ вобаста ба ин масоил мавҷуд нест. Аз ин рӯ, дар рафти ҳимоя аз муаллиф хоҳиш карда мешавад, ки андешаҳои ро вобаста ба тайёри ба ҷиноятӣ ришвадиҳии тиҷоратӣ ва суиқасдӣ ришвадиҳии тиҷоратӣ баён намояд. Оё ҷиноятӣ мазкур давраи тайёри ва суиқасдро доро мебошад, ё не?

Дар маҷмӯъ, эродҳои зикршуда сифати таҳқиқоти диссертатсиониро паст намекунанд. Ин нахустин омӯзиши ҳамаҷонибаи падидаи ришвадиҳии тиҷоратӣ бо забони давлатӣ, ки бо навоарӣ ва хулосаҳои илмӣ ва пешниҳодҳои муаллиф фарқ мекунад ва асарро ҳамчун як таҳқиқоти илмии мустақил, эҷодкорона ва мукамал таҳқиқ намудааст, ки ба тамоми талаботҳо ҷавобгӯ аст. Автореферат ва интишороти илмии доктараб мазмуни диссертатсияро инъикос мекунанд.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Унвонҷӯ муаллифи 6 мақолаи илмӣ мебошад, ки ба таҳлили пахлуҳои гуногуни ришвадиҳии тиҷоратӣ бахшида шудаанд. Аз ин тӯлдод, 3 мақола дар маҷаллаҳои тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудаанд.

Ҳамчунин, муқаррароти асосӣ ва хулосаҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар мақолаҳои илмӣ, дар шакли маъруза дар конференсияҳои гуногуни илмӣ-амалии сатҳи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ инъикос ёфтаанд.

Зикр намудан ба маврид аст, ки тӯлдоди маводи чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии

Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Мутобиқати барасмиятдорории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Шарипов М.М. ба талаботи банди 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Диссертатсия аз ҷониби муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Сатҳи нағзони илмӣ диссертатсионӣ, нуқтаҳои илмӣ ва пешниҳоди тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Инчунин, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад.

Қисмати хотимагии тақриз. Аз омӯзиши матни таҳқиқот ва автореферат хулоса намудан мумкин аст, ки диссертатсияи доғалаби дарёфти дараҷаи илмӣ пурра ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ ҷавобгӯ мебошад. Зеро натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф барои рушди илми ҳуқуқи ҷинойтӣ, ҷинойтҳои иқтисодӣ ва соҳаҳои дигари ҳуқуқ мусоидат карда, боис мегарданд, ки падидаи мазкур дар илми ватанӣ тақмил ёбад. Дар маҷмӯъ, пешниҳод ва дастовардҳои муаллиф барои рушди илм ва қонунгузории ҷинойтӣ, фаъолияти мақомоти судӣ ва тақмили соҳа аҳаммияти муҳим доранд.

Ҳамзамон, хулоса ва натиҷаҳо метавонанд ҳангоми таҳия ва татбиқи консепсияҳои давлатӣ дар соҳаи ҳуқуқ истифода шаванд. Маводи диссертатсия ҳангоми тадриси ҳуқуқи ҷинойтӣ, ҷинойтҳои иқтисодӣ, ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷинойтӣ, асосҳои умумии таъини ҷазо, ҳангоми иҷроӣ қорҳои мустақилона, навиштани рисолаҳои хатм, магистрӣ, диссертатсияҳо метавонад ба таври васеъ мавриди истифода

қарор гиранд, ки ҷанбаҳои мусбати таҳқиқоти Шарипов М.М.-ро нишон медиҳанд.

Дар умум, Шарипов Маҳмадкарим Маҳмадсалимович сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷроӣ ҷазои ҷиноятӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) мебошад. Бояд ибраз намуд, ки тақризи мазкур бо дарназардошти бандҳои 71 ва 72 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, омода гардидааст.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти
кафедраи ҳуқуқи ҷиноятӣ факултети
ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Русияву
Тоҷикистон

Абдуҳамитов В.А.

Имзои Абдуҳамитов В.А.-ро тасдиқ мекунам
Сардори шуъбаи кадрҳои
Донишгоҳи славянии Русияву Тоҷикистон

Раҳимов А.А.